

سیستیمی سۆسیالیستی. سیستمیک که ههتا ئیستا به کردهوه پیکنههاتوو و ههس راقه لهسهس تاییهتمهندییهکانیان دهکری و ئهم باس و لیکۆلینهوهش له سهس بناخهی چۆنیتی دابینهکردنی دادپهروهی کۆمهلایهتی ههس درێژهی ههیه.

به پینی لیکدانهوهی دیالکتیکی - میژوویی ههس کام لهو فرماسیۆنانه تاییهتمهندی خۆیان ههبووه و لهسهردهمی خویاندا به پینی دهرهتان گهشهیان سهندوو و زال بوون. تیداچوونی فرماسیۆنیک و ههنگاونانهوه بههوه فرماسیۆنیک نو، پینهندی به ناکارایی و وهستانی سیستمی زال بهسهس فۆرماسیۆنهکهدا ههبووه.

کۆیلهداری بهسهس ژيانی رهوهیی و خێلهکیدا سهسکهوت، دهرهههگایهتی کۆتایی به کۆیلهداری هینا و سهسماپهداریش بزماري تابوتی دهرهههگایهتی داکوتا. ئهو رهوتهش له سهس تاسهس جیهاندا به یهکهچهشن و له یهک کاتدا پیک نههات. تهناهت له زۆر شویندا پاشماوهی ژيانی رهوهیی خیلایهتی و کۆیلهداری و دهرهههگایهتی هیشتاش دهبینرئ. ئهوهش به تاییهت له ئاسیا بۆ زۆریک له زانایان ببوو به گریپووچکهیهک که تهناهت مارکسیش که له گهئ ئینگلس پيشرهوانی دارشتنی بیری زانستی بوون، نهیان توانی لهسهسهردهمدا به دروستی رهوتی پهسهسهنی کۆمهلایهتی ئاسیا لیکهدهنهوه و ههس بۆیهش ناویان نا شیوازی دیکتاتۆری ئاسیایی. لهکاتیکدا ئیستا پاش پتر له دوو سهده پاش سهسهردهمی مارکس، زانسته کۆمهلایهتییهکان ئهوهندهیان پهسهسگرتوووه که ئهو گریپووچکهیه بکریتهوه و به شیوازی دروست شی بکریتهوه.

تیوریزهکردنی نهتهوه و خهباتی رزگاربخوازانهی نهتهوایهتی و ماف و پیناسهی نهتهوهیهش، سهسهرای ههبوون و لهگۆریدا بوونیان لهسهسهردهمهکانی ههس مکوئی میژوویییهوه، به هوی ئهم دهسهکته زانستیانهی مارکس و ئینگلس، پهسهس سهند و گهلیک زانای کۆمهلناسی و سیاسهت و میژوو، لهسهس رهوونکردنهوه و شیکردنهوهی ئهو دهستهواژانه دهستیان به کار کرد. لهسهس تاسهس نووسراوهکانی بههجمای ئهو پيشاههنگ و وهستیانهی دنیابینی زانستیدا، پیداکری لهسهس بهفهرمی ناساندن و رهوایی مافی سهس بهخۆیی نهتهوهکان له حاشا نههاتوویه. تهناهت نووسراوهکانیان لهسهس مهسهلهی ئیرلهند و پۆلۆنیا به راشکاوی بهس پهسچی ههموو بۆچوونه ئهنارشیهستی و کۆسمۆپۆلیتیکیانهی بهشیک له چهپی ئهو سهسهردهم دههاتوه که به داخهوه پاش تیهپه بوونی دوو سهده خهریکه له ناو کورددا سهسهلههاتوه. لهسهس بهنمای بۆچوونی زانستی مارکس و ئینگلس، لنین مافی نهتهوهکان له دیاریکردنی چارهههوسی خویاندا دهههوسی. بهداخهوه حیزبهکهی خۆشی بهه نووسراوه باخی تاییهت به خوی نادا و ئالوگۆرهکانی ستالینی بهسهس دینی که پاش نیو سهده دهتهقیتهوه.

بهه هوی و بۆ پهس پهسچدانهوهی خۆتبخزانندی ئهو چهشنه بۆچوونانه له ناو ریزهکانی چهپی کورددا، که لهزۆر میدیای کوردیدا و لهلایهن بهشیک له حیزبه چهپهکانی کورددا بانگهشهی بۆ دهکری، پێویسته دهستهواژهکانی نهتهوه، مافی نهتهوایهتی، بزوتنهوهی رزگاربخوازانهی نهتهوایهتی و ..هتد، بهتاییهت له پینهندی لهگهئ بزوتنهوهی رزگاربخوازانهی نهتهوایهتی کورددا، شی بکریتهوه. ئهو کاره پێویسته ههتا سهس لیشیواویی وهک :

" ظهور مدرنیته و بعدها فروپاشی امپراتوری عثمانی نه تنها کوردها بلکه سایر ملل منطقه را به تب استقلال طلبی دچار کرد و این ویروس باعث دامن زدن به رقابتهایی میان ملل منطقه شد که تا امروز هم خونبار و خشن ادامه حیات می دهد . (کاروان محمدی)"

ریگای پینه‌دری.

وهرگیرانه‌که‌ی به‌کوردی:

" په‌پیدایی مؤدیرنیتیه و پاشان فهوتانی ئیمپراتوری عوسمانی، نه‌ک ته‌نیا کورد، به‌لکوو نه‌ته‌وه‌کانی تری ناوچه‌ی تووشی تایی سهر به‌خویخوازی کرد و ئەو وایروسه (!!!) بوو به هوی رکه‌بهره‌کایه‌تیه‌کان له نیوان نه‌ته‌وه‌کانی ناوچه که هه‌تا ئه‌وروش به شنیوازی خویناوی و درندانه به‌رده‌وامه" (کاروان محمدی)

گهر به وردی سهرنجی ئەو بۆچوونه بدهین، ده‌کاری ئەم چه‌ند خالهی لی ده‌سکه‌وی:

مؤدیرنیتیه کارتی‌کهری نهرینی هه‌بووه.

تی‌کشکانی ئیمپراتوری عوسمانی کارتی‌کهری نهرینی هه‌بووه.

ئەم دوو کارتی‌کهرییه نهرینیانه بوونه هوی دوژمنایه‌تی و خوینرشتن له نیوان نه‌ته‌وه‌کانی ناوچه‌دا.

سهر به‌خویخوازی وایروسه!!!

به‌داخه‌وه ئەو چه‌شنه نووسینانه له‌لایهن که‌سانیکیش بلاو ده‌کریته‌وه که به‌شیکه‌ی به‌رچاوی ژیانیان بۆ گه‌یشتنی کۆمه‌لگا به مافه‌کانی ره‌وایان ته‌رخان کردووه. ئەوه‌ش پینشاندهری راده‌ی نائاگیان له دنیا بینی زانستیه و چاونوو‌قاندنیان له رووی هه‌ست و خۆشه‌ویستیه بۆ ئەو لایه‌نانه‌ی که به هوی به‌رژه‌وه‌ندی سیاسی روژی حیزبایه‌تی، بانگه‌شه بۆ ئەو هه‌له‌کار بیانه ده‌کهن. به‌ر په‌رچدانه‌وه‌ی ئەم چه‌شنه بانگه‌شانه ئه‌رکیکه که چه‌پی کورد نابێ خوی لی لادا.

نه‌ته‌وه، Nation، (ملت)

له سالی ۱۴۰۰ زایینیه‌وه، زاناکانی ئالمانی ئەو ووشه‌یان له Natio ی لاتینی وه‌رگرت و له جیهاندا ئیستا به‌فه‌رمی بۆ هه‌موو جیهان ناسراوه. ناسیۆ له لاتیندا مانای له‌دایکبوون ده‌دا و له سهرده‌می نووسهر دیرینه‌کانی وه‌ک تاکیتۆس دا، به مانای ره‌چه‌لک و نه‌سه‌ب به‌کار هاتووه. (۱)

له‌سه‌ر واتای نه‌ته‌وه گه‌لێک له زانایانی کۆمه‌لناسی واتای تایبه‌ت به خۆیان گه‌لآله کردوه. هه‌ندیک بنه‌مای ئیتنیک و هاو‌زمانبوون و کولتوری هاو‌به‌ش و ولاتی تایبه‌ت به خۆیانیان وه‌ک تایبه‌تمه‌ندی سهره‌کی داناوه که له نووسراوه‌کانی پیره‌وه‌انی دنیا بینی زانستیدا ئاماژه‌یان پیکراوه، وه‌ک لنین، جان استوارت میل.

هه‌ندیک وه‌ک ستالین ده‌ستیان له‌و تایبه‌تمه‌ندیانه وه‌رداوه و ئابوری هاو‌به‌شیان لی زیاد کردوه. (۲)

که‌سانی وه‌ک فریدریش لیست واتای ته‌واو ئابوریان بۆ نه‌ته‌وه دارژتوه و نه‌ته‌وه‌یان وه‌ک کۆمه‌لێکی ئابوری له چوار چه‌په‌ی گه‌رانی دراو و بازاردا لیکداوه‌ته‌وه. (۳)

له پوختهی تیکرای لیکدانوهکانرا، نتهوه، له ئاستی جیهانیدا به دوو چهشنی زانستی و سیاسی لیکدراوهتهوه. لهباری زانستیهوه، هم پیرهوانی چهپی راستهقینه، هم زانایانی کۆمهڵناسی لهسەر واتای زانستی نتهوه هاودنگن. به پپی ئهم واتایه :

"نتهوه" کۆمهڵیکی نیتیکیه لهسەر خاکی خۆیان و خاوهنی زمان ومیژوو و کولتور و داب و نهریتی هاوبهشن.

نهو واتایه به واتای قوتابخانهی فیکری ئالمان ناسراوه. سهراچاوهکەشی لیکۆلهروان و زانایانی پیرهوی بیری زانستی وهک مارکس، ئینگلس، ئینین و جان استوارت بوون.

له پاش شۆرشێ فەرانسێ، لیکدانوهیهکی سیاسی له واتای نتهوه به پیرهوی له یاسای بنهڕهتی فەرانسێ هاته ئاراه. به پپی ئهم واتایه:

شاروهندهکانی ولات بهبێ لهبهراچاوه گرتنی نیتیکیه، زمانی، میژوویی و کولتوری نتهوه پیک دینن.

ئهم واتایهش به ناوی واتای دهولهتی فەرانسوی ناسراوه و یهکهم زانای فەرانسوی که ههولی تیوریزهکردنیدا Renand Ernst زانای ئیدهئالیست بوو که له سالی ۱۹۸۲دا لهوتاری خۆی له زانکۆی سۆربۆن له ژیر سهردیری نتهوه چیه، گه‌للهی کرد. (۴)

دهستهواژهی دهولت - نتهوه (دهولت نتهوه لهگه‌ل دهولتی نیشتمانی یهک نتهوه جیاوازی زۆری هیه) لهسەر بنهمای تاریفی فەرانسوی نتهوه هاتوته گۆر و دهولتی فەرانسێ یهکهم وینهی دهولت-نتهوه بووه که له ئاستی جیهانی و لهسەر داخواری نتهوه جیاوازهکانی فەرانسێ پیکهاتوه. له ههمان کاتدا دهولت-نتهوهکانی وهک ئیران، تورکیه، عیراق، سوریه، پاکستان و سریلانکا... بهبێ رهزانهندی نتهوه جیاوازهکان به هۆی پهیمانه کۆلونیالیستییهکانهوه بهسەر گه‌لانی نهو ولاتانه داسهپیندراون. تهناهت له ئهفریقا زۆر دهولت پهیدا بوون که به خهتکیشی نهندازیارانه له یهکتر جیاکراونهتهوه. (۵) نهو ولاتانه که له پیکهوه لکانی خاکی چهند نتهوهی جیاوازی پیکهاتوون، به ولاتانی موزاییکی بهناوبانگن.

له ئاستی جیهانیدا، زانایانی کۆمه‌لناسی که به بنهماکانی دنیایی زانستی پابهندن، تیکرا واتای قوتابخانهی ئالمانی بۆ نتهوه دنهاسن. دهولتهکانی جیهانی بهپپی چۆنیتی پیکهاتهکانیان و بهرژوهندی سیاسی خۆیان، دهروانه مهسهلهکه و تاریفی دهولتهتی فەرانسوی به‌لای زۆربهی دهولتهکانی موزاییکی و خاوهن فره نهوتهوه، وه ههروهها نهو دهولتهکانی که لهسەر داگیرکردنی ولاتهکانی دیکه پیکهاتوون و له ماوهی پینج سهدهی رابردوودا بوونه قهوارهیهکی تازه، پهسنده. زۆربهی ماسمیدیکان سیاسهتی دهولتهکانیان رهچاوهکهن و له نووسیندا دانیشتوانی نهو ولاتانه به گشتی به ئیرانی و تورک و عیراقی و .. هتد ناو دهبن.

لهباری مافی نتهوهیهوه، لهبهیاننامهی جیهانی مافی مرۆفدا، به شیکردنهوهی مافهکانی مرۆف، بناخهی دیاریکردنی مافی چاره‌نووسی خۆد هه‌رنه‌ته‌وهیهک به دهستی خۆی داریژراوه و له بهیاننامهکانی جیاوازی نهو ریکخراوهدا به دهیان جار بۆ کیشهکانی سه‌ربه‌خۆییخوازی نتهوه جیاوازهکان که‌لکی لێوه‌گیراوه. له سالی ۱۹۹۴ مه به بۆنه‌ی مافی دانیشوانی نیتیکیه هه‌ر ولاتیک، باسی دیاریکردنی مافی خه‌لکانی خۆجییه که ژیر دهسته‌ی دهسه‌لاتی بیگانه بوون، له ریکخراوه‌ی نتهوه یه‌ک‌گرتوه‌کاندا ده‌سپیکراوه و بوو به هۆی ده‌ر برینی بریارنامه‌ی ژماره ۶۱/۲۹۵ که له ۱۳ی سپتامبری ۲۰۰۷ دا

ئەو مافە بەھۆی ملنەدان و درێژەدان بە چەوسانەو و راوورووتکردنی نەتەو بەدەستەلاتەکان لەلایەن ئیمپیریالیستەکان و نۆکەرە چلکاوخۆرە دەستەلاتدارەکانیان تووشی بەربەست و گیرە و کێشەپەکی زۆرەت. (۸)

ئەگەرچی لەبەر سێبەری پەرەگرتنی بزوتنەوێکی رزگاربخوازانە لە سەدەى رابردوودا، زۆربەى نەتەوێکی بەدەست توانیان سەربەخۆیی خۆیان و دەست بێن، بەلام کورد وەک مەزنیترین نەتەوێ ژێردەست ماوەتەو. سەرەرای خەباتی بێوچان، بە ھۆگەلی جیاواز ئەم ئاواتەى نەتەوێ کورد نەھاتۆتە دى. یەکیک لە ھۆگەلانەش ھەر بەرژوونەى زلھێزەکانە و ناکارایی سیاسى کورد لە دان و ستانەکانى نیونەتەوێیدا. ھەرۆھا ناکارایی بریارەدانى دابری ریکخراوەى نەتەوێ یەگرتووکان بە بۆنەى دەستبەردانى زلھێزەکانەو کە بۆ وینە دەکری نامازە بکەین بە رەتکردنەوێ ریفراوندۆمەکانى باشورى کوردستان و کاتالونیا. لە ھەردوودا بە راشکۆی دەورى ئینگلیس، فرانسە، ئالمان. ئەمریکا و روسیە و چین دیار بوو.

خەبات بۆ و دەست ھینانى مافی نەتەوایەتى خەباتیكى رەوايە و ھەر نەتەوێک مافی خۆیەتى کە بۆ دابینکردنى سەربەخۆیی خۆی بەو ئەرکە ھەستى.

بزوتنەوێ رزگاربخوازانەى نیشتمانى نەتەوایەتى

بزوتنەوێ رزگاربخوازانەى نیشتمانى نەتەوایەتى بە و بزوتنەوانە دەگوترى کە دانیشتیووێکی و لاتیک لە بەرامبەر داگیرکەر و یان داگیرکەراندان ریکیان دەخەن بە مەبەستى رزگارکردنى نیشتمان و گەلەکەیان. دیارە لە میژووی کۆنى مرقف دا ھەزاران نمونەى ئەوتۆ ھەبە. چ لە سەردەمى ھێرشەکانى ئیمپیراتورەکانى ئاشور و ماد و پارس و چیندا و چ پاش ھێرشەکانى عەرەب و مەغول و تورک، لەزۆر و لاتندا سەریان ھەداوہ و گەر توانایان پێشکاوہ، تالانکار و داگیرکەرەکانیان راوناوہ و بە بۆ ماوەیەک لەئاست تالان و کوشتاردا نەجاتیان بوو. پاش پەیدایى سیستیمی سەرمایەدارى و پیکھانتى ھیزەکانى کۆلونیالیست، ئەو چەشنە بەرھەنگاربوونەوانەش فۆرم و ناوەرۆکی تاییەت بە خۆیان پەیدا کرد. دواى شەرى جیھانى دووھەم، ئەو بزوتنەوانە گرینگی تاییەتى پەیدا دەکەن و لە ماوەى دوو دەھەى دواى کۆتایى شەرى جیھانى دووھەمدا سیستیمی کۆلونیالیستى کۆن ھەلەتەکینن. دەیان و لاتى تازە پیکدینن و تەنەت لە زۆر شوین وەک چین، ھیند، ویتنام و کورە، چۆک بە بەھیزترین دەولەتەکانى ئیمپیریالیستى ئەمریکا و فرانسە و ئینگلیس و ژاپۆن دادەدەن.

مەبەستى داگیرکەرەن لەسەرانسەرى میژوودا نەگۆراوہ. لەسەردەمى کۆیلەداریدا بۆ و دەستھینانى کۆیلە و بنگارى پیکردنیان بوہ و لەسەردەمى دەربەگایەتیدا بۆ و دەست ھینانى زەوى و زار و دەست بەسەر بەرھەمەکانى کشت و کالى داگرتندا بووہ و بە ئاشکراش لەسەردەمى سەرمایەداریدا، مەبەست تالانى سامانە سروشتیەکان و دەسترویشتنە بەسەر ناوچە ستراٹیژیکىکاندا.

بزوتنەوێ رزگاربخوازانەى نەتەوایەتى بە مەبەستى رزگار کردنى نیشتمان، دابینکردنى ھەلبژاردنى شىواى شىواو لەلایەن دانیشتوانى و لاتى داگیرکراوہ پیکدی. نامانجەکانى ئەو بزوتنەو پاراستنى بەرژکەوھندیبەکانى نەتەوایەتى و برینەوێ دەستى تالانکەرەن و کۆتایى ھینانە بە گوشت و گوشتارى دزیوانەى داگیرکەرەن کە ھەولى فەوتاندنى نەتەوێ بەدەست و بە دیل راگرتنى دەدەن.

ههتا ئیستا گهلیک نهتهوه بهو شیوازه فهوتیندراون و نازیمیله کراون .(تاویندراونهتهوه) بو وینه رومیهکان، لازهکان، چهرکهسهکان، سورپیستهکانی ئهمریکا وه ههروهها بهشیک له کورد و ئهمرهیهکان. بهعبرکردنی بهشیک له باشوری کوردستان وهک موسل و تهکریت، تورک کردنی بهشیک له باکوری کوردستان و فارس کردنی ههمهدان و ئیسفههان و بهشیک له لورستان و خوزستان وینهی بهرچاوی ههموممانن. ههمهدان که زهمانیک ناوهندی ئیمپیراتوری ماد بوو بوته فارس. له شهب سهدی رابردوودا زمانی تورکی نازهری بهشیکی گهوهی له نیشتمانی کورد کردوته نهتهوهیهکی جیاواز به نیوی نازهری. دهیان ولات بوونه ولاتی عهرهیی که له باری ئیتیکهوه پئوهندیان به عهرهه نهبووه و بهشیکیان وهک میسری قیبتی که ئهورو عهرههه خاوهن پئشینیهی مهزنی کولتوریش بوون. بهلام سههرای ههموو تاوانکارییهکانی داگیرکهران، کورد له سهه ئهوه بهشانهی نیشتمانی خوی که ئهورو ههیه، ههتا ئیستاش خوی پاراستوه.

داگیرکهه، مافهسههرهتاییهکانی ولاتی داگیرکراو پئشیندهکا و به پئی کولتوری خوی دهجوئیهوه. لهمیژوودا داگیرکههانی ئایینی و ئیمپیراتوری و کولونیالی پیناسهکراون و ههمووچهشئیکیان له بارودوخی ئیستای جیهانی پئشکهوتوودا، وهک تاوانکاری لهقهلم دهرین. دیاره ئهوش بهو مانایه نییه که جیهانی پئشکهوتووش له بهرژهوهندییهکانی سههردهمی کولونیالی پاکبووبیتهوه. تهناهت فورمی بهرژهوهندیخوازی بههوی پئشکهوتنی پیشه و زانست و کومهلگا گوردراوه. لهسههردهمی ئیستادا، مسوگهر کردنی بهرژهوهندی شیوازی نهرم و نیان و سیاسیهی بهخووه گرتووه و له زور شویناندا به بیانوی دابینکردنی مافی مروفش دهبیته شیوازی چهکداری و شهههلایساندن. بهلام ههمدیسان ناچیهتهوه قالب و چوارچیهی داگیرکههیهکانی سههردهمی پئشو.

ههر وهک لهسههروه باسکرا، بهداخهوه کوردستان ، ولاتی ههره گهوهه و نهتهوهی ههره مهزنه که به شیوازی داگیرکههانهی سههردهمی کون و به ههمان کرداری داپلوسینههانه و درندانه لهژیر پوستانی داگیرکههاندا ماوهتهوه. ههر بویهش بزوتنهوهی کورد له ههموو پارچهکانیدا و ویرای ههموو کهم و کوریههکانی ، بزوتنهوهیهکی رزگاربخوازانیهی نیشتمانی نهتهوایهتیه.

ئههکی هیزی چهپ له کوردستانی داگیرکراودا

هیزی چهپ بهو هیزه دهکوئری که باوههری به یهکسانی مروف و دادپهروهی کومهلایهتی ههیه. بو دابینکردنی ئهوه مافه و ئهوه دادپهروهیه خهبات دهکا. چهکی ئهوه هیزه دهبی بیر و ههزی زانستی بی و دنیا بینیهکهی زانستیانه. دنیا بینی زانستی پههگره و وهستاو نییه. ههنگاو به ههنگاو لهگهل دهسکهوتهکانی زانستی و تیکنیکی گهشهدهستینی. به تئیهههینی کات روانگهی نوئ لهم دنیا بینیهدا پیکدی و لهناخی تیوریهکانهوه و به لیکدانهوهی ئهزمونهکان قانونه زانستهکان دهردهکهون و جیگیر دهبن. ههر بهم هویهش هیزی چهپ، نابئ وهستاو بی و دهبی خوی لهگهل رهوتی دهسکهوتهکان هاوانههنگ بکا. ئهوش لهبههههتا دژه به دهرویشایهتی. لهو روانگهوه چهپ نابئ خوی له چوارچیهی تیوریهکاندا قهتیس کاتهوه، بهکو دهبی قانونه زانستهکانی ئهوه تیوریانهی که به ئهزمون و کردهوه سهلمیندراون بهکار بهری. بهههوام بی له گورانهکاری بهپئی بارودوخی راستهقینهی کومهلگهکی.

چهپی کورد ههتا ئهوه کاتهی خوی به تیوریه کانی نهسهلمیندراو بیهستیهتهوه، ناتوانی دهرویشایهتی وهلا بنئ و داهینهه بی. یهکیک لهبههههههکانی دهرویشایهتی "حیزب و ریکخراو پهستی" ه! حیزب و

